

Ma'muraxon IBROXIMOVA,

Yoshlar ishlari agentligi huzuridagi

Yoshlar muammolarini o'rganish va istiqbolli kadrlarni tayyorlash instituti tayanch doktoranti

E-mail: alijons167@gmail.com

O'zMU professori D.Muhamedova taqrizi asosida

CHARACTERISTICS OF THE STUDY OF THE PROBLEM OF PSYCHODIAGNOSTICS SYSTEM IN MANAGEMENT

Annotation

This article analyzes the specific aspects of studying the problem of the psychodiagnostic system in modern management psychology. The role of psychodiagnostic methods and methodologies in the development of managerial personnel and employees in the field of management and in increasing organizational efficiency is studied, and their importance is substantiated from a scientific point of view. Also, the problems of psychodiagnostic approaches in social research today, in particular, the use of psychodiagnostic methods in management psychology, are considered.

Key words: Assessment of emotional, intellectual and social skills, effective human resource management, validity and reliability.

ОСОБЕННОСТИ ИЗУЧЕНИЯ ПРОБЛЕМЫ СИСТЕМЫ ПСИХОДИАГНОСТИКИ В УПРАВЛЕНИИ.

Аннотация

В данной статье анализируются особенности изучения проблемы психодиагностической системы в современной психологии управления. Изучена роль методов и методологии психодиагностики в развитии руководящих кадров и сотрудников в сфере управления и повышении эффективности организации, с научной точки зрения обоснована их значимость. Также сегодня в социальных исследованиях рассматриваются психодиагностические подходы, в частности, проблемы использования психодиагностических методов в психологии управления.

Ключевые слова: Оценка эмоциональных, интеллектуальных и социальных навыков, эффективное управление человеческими ресурсами, валидность и надежность.

BOSHQARUVDA PSIXODIAGNOSTIKA TIZIMI MUAMMOSINI O'RGANISHNING O'ZIGA XOSLIGI

Annotatsiya

Mazkur maqolada zamonaviy boshqaruv psixologiyasida psixodiagnostika tizimi muammosini o'rganishning o'ziga xos jihatlari tahlil qilinadi. Psixodiagnostika metodlari va metodologiyasining boshqaruv sohasidagi rahbar kadrlar va xodimlarni rivojlantirish hamda tashkilot samaradorligini oshirishdagi roli o'rganilib, ularning ahamiyati ilmiy nuqtayi nazardan asoslanadi. Shuningdek, bugungi kunda ijtimoiy tadqiqotlarda psixodiagnostik yondashuvlar, xususan, boshqaruv psixologiyasida psixodiagnostika usullaridan foydalanish muammolari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Hissiy, intellektual va ijtimoiy ko'nikmalarni baholash, inson resurslarini samarali boshqarish, validlik va ishonchlilik.

Kirish. Bugungi kunda, O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish yuzasidan olib borilayotgan islohotlar doirasida, davlat fuqarolik xizmatini yuqori malakali va istiqbolli kadrlar bilan ta'minlash, ularning bilim va ko'nikmalarini zamonaviy texnologiyalar asosida baholash hamda faoliyat samaradorligini oshirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Shu maqsadda Vazirlar Mahkamasining "Rahbar kadrlarni baholash markazini tashkil etish to'g'risida"gi qarorida ko'rishimiz mumkinki, rahbar kadrlarning kasbiy bilimi, qadriyatlarini va aqliy salohiyatini aniqlash bo'yicha test sinovlari hamda psixologik so'rovnomalarni o'tkazish, faoliyat samaradorligini monitoring qilish, kadrlar ehtiyojini prognoz qilish va ularni tanlash jarayonida raqamli texnologiyalar va innovatsion baholash usullarini keng joriy etish zarurligi ta'kidlanganligi, shuningdek, ijtimoiy-psixologik tadqiqotlar asosida kompetensiyalar modelini va kompetensiyalarni baholash natijalari asosida rahbar kadrlarning shaxsiy va kasbiy rivojlanish trayektoriyasini ishlab chiqish singari ustuvor yo'nalishlar belgilab berilganligi, boshqaruv jarayonida psixodiagnostika usullariga bo'lgan ehtiyojni dolzarb masala ekanligini asoslaydi [1]. Boshqaruvda psixodiagnostika tizimi muammosini o'rganish, birinchi navbatda, zamonaviy boshqaruv strukturalarining samaradorligini ta'minlashda psixologik jihatlarning ahamiyatini anglashni taqozo etadi. Hozirgi kunda tashkilotlar va korxonalar, inson resurslari boshqaruvi strategiyalarini ishlab chiqishda psixologik diagnostikani kuchaytirishga intilmoqda. Bu jarayon, xususan, jamoa dinamikasi, rahbarlik uslublari va xodimlar motivatsiyasi singari masalalar bilan chambarchas bog'liqdir [10]. Psixodiagnostika, keng ma'noda, rahbar va xodimlarning hissiy, intellektual va ijtimoiy ko'nikmalarini baholashda qo'llaniladigan

vosita sifatida qaraladi va bu, o'z navbatida, korxonaning maqsadlariga erishish jarayonida muhim rol o'ynaydi.

Psixodiagnostika tizimini ishlab chiqish va amalga oshirish jarayonida, bir qator amaliy muammolar yuzaga kelishi mumkin. Ular orasida metodologik to'g'ri tanlov, olingan ma'lumotlarni tahlil qilish va ularning boshqaruv jarayonida qanday qo'llanilishi kabi masalalar jamlanadi. Shuningdek, bu jarayonlarda insoniy omillarni hisobga olish, ya'ni, xodimlarning individual xususiyatlarini va ularning ish motivatsiyasini o'rganish hamda bu ma'lumotlarni strategik qarorlar qabul qilishda qanday foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu bilan birga, zamonaviy boshqaruv talablariga javob beradigan psixodiagnostika tizimining o'ziga xosligi, uning ko'p qirrali yondashuvi va malakali psixologlar tomonidan uslubiy jihatdan tayyorlanayotgan algoritmlar asosida rivojlanishi bilan belgilangan. Bu esa, o'z navbatida, psixologik xizmat ko'rsatish sohasida yangiliklar va innovatsiyalarni talab qiladi. Psixodiagnostika metodlariga tayanib, bu tizimlar nafaqat bugungi kunda tashkilotlarda barqarorlik yaratishga, balki kelajakda ham xodimlar bilan turli ijtimoiy-psixologik sharoitlarni hisobga olgan holda samarali ravishda ishlashini ta'minlaydi deyishimiz mumkin. Eng muhimi, bu jarayon boshqaruvda ilg'or tamoyillarni qo'llash va e'tiborni psixologik xususiyatlarga qaratish, psixodiagnostikaning samarali tizimini yanada rivojlantirishga yordam beradi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Ijtimoiy-psixologik tadqiqotlar doirasida rahbarlarni professional boshqaruv faoliyatiga tayyorlash muammolari o'zbek psixolog olimlari G'.B. Shoumarov, E.G'. G'oziyev, V.M. Karimova, D.G. Muxamedova, Sh.X. Abdullayeva, I.I. Mahmudov, J. Qoraboyev, O.E. Hayitov,

O.R. Shamiyeva, T.M. Adizova, N. Boymurodov, N.A. Ro'ziqulov, hamda, Umumiy psixologiya fonida Psixodiagnostika usullaridan foydalanish imkoniyatlari yuzasidan A.I. Rasulov, K. Botirov, Z. Nishanova, Z. Qurbonova, S.Abdiyev, F.I.Xaydarov, N.I.Xalilova va boshqalar tomonidan o'rganib chiqilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. Samarali boshqaruv psixologik aspektlar va inson resurslarining xulq-atvorini tushunishni talab qiladi, bu esa psixodiagnostik tizimlarni yanada rivojlantirish imkonini beradi va bundan asosiy maqsad, psixodiagnostika tizimining muammolarini aniqlash va ularni hal etish uchun zamonaviy yondashuvlarni qo'llashdan iboratdir. Bu yondashuvlar o'z ichiga metodologik yangiliklar, ilmiy tadqiqotlardan olingan yangi natijalar va mulohazalar asosida psixologik diagnostikalarining amaliyotda qo'llanilishini inobatga oladi[7].

Bundan tashqari, ko'zlangan maqsadlar qatoriga, psixodiagnostik tizimlarning o'zaro integratsiyasini va o'zaro ta'sirini kengaytirishni, shuningdek, boshqaruv jarayonlarida xulq-atvor va psixologik xususiyatlarni o'rganishni kiritish mumkin. Ushbu yo'nalishlar orqali inson resurslari, strategik rejalashtirish va tashkilot ichidagi munosabatlarni yaxshilashga erishish mumkin. Shu sababli, ushbu maqolada rahbar shaxs psixodiagnostikasi va rahbarlardagi kompetentlik masalalari bo'yicha I.I.Mahmudov, J. Qoraboyev, O.E. Hayitov kabi olimlarning, shuningdek, shaxsni o'rganish usullari va metodikalari yuzasidan A.I. Rasulov singari tadqiqotchi olimlarning qimmatli ilmiy natijalari metodologik asos sifatida qabul qilingan.

Psixologik diagnostika, boshqaruv tizimlarida inson resurslarini samarali boshqarishda muhim ahamiyat kasb etadi. O'rganishning ahamiyati, avvalo, tashkilotlar ichida psixologik jihatdan sog'lom muhitni yaratish bilan bog'liq. Psixodiagnostik metodlar orqali rahbar va xodimlarning psixologik salomatligini baholash, shuningdek, ularning potensial imkoniyatlarini ochib berish, har bir rahbar yoki xodimni yanada rivojlantirish va tashkilotning umumiy samaradorligini oshirish imkonini beradi. Bu jarayon, o'z navbatida, xodimlar o'rtasida sog'lom raqobat va hamkorlik ruhini yaratadi, bu esa boshqaruvni yanada samarali qiladi. Shuningdek, psixodiagnostika boshqaruv jarayonining boshqaruv qarorlarini qabul qilishda asosiy rol o'ynaydi. Tashkilotda xodimlarning psixologik holatini aniqlash orqali rahbar, strategik rejalashtirishni amalga oshirishi va muammolarni oldini olish choralarini ko'rishi mumkin [4].

Bundan tashqari, psixodiagnostika metodlari yordamida o'qitilishi zarur bo'lgan kasbiy ko'nikmalar aniqlanishi mumkin. Tashkilotlar o'z xodimlarining psixologik ehtiyojlarini, shuningdek, o'zaro munosabatlarini o'rganish orqali yuqori samaradorlikka erishish uchun zarur ta'lim va qo'llab-quvvatlashni taqdim etish imkoniyatiga ega bo'ladi. Natijada, bu o'rganish jarayoni amaliy ko'nikmalarni shakllantirishni, shuningdek, ichki omillar orqali tashkilotning rivojlanishini ta'minlashni kuchaytiradi. O'rganishning ahamiyati shundaki, u boshqaruv tizimining samaradorligini kuchaytirish, xodimlarning psixologik holatini yaxshilash va natijada tashkilotning raqobatbardoshligini yuksaltirish uchun muhim vosita hisoblanadi.

Tahlil va natijalar. Psixodiagnostika, psixologik baholash doirasidagi intizom sifatida, aqliy funksiyalarni, hissiy holatlarni va xatti-harakatlar hodisalarini baholashga qaratilgan turli metodlarni o'z ichiga oladi. Psixodiagnostikaning tasnifi har birining o'ziga xos xususiyatlari va maxsus ilovalariga ega bo'lgan bir nechta turlarga bo'linishi mumkin. Ushbu xilma-xil yondashuvlar amaliyotchilarga individual ehtiyojlarni, muayyan psixologik muammolar asosida o'z baholashlarini moslashtirishga imkon beradi. Psixodiagnostikaning mashhur turlaridan biri bu psixometrik baholash bo'lib, u kognitiv qobiliyatlarni, shaxsiy xususiyatlarni va hissiy faoliyatni o'lchash uchun standartlashtirilgan testlardan foydalanadi [2]. Ular shaxsning psixologik profili haqida tushunchaga ega bo'lish uchun tahlil qiladigan miqdoriy ma'lumotlarni taqdim etadi, va bunday baholashlar samarali aralashuv strategiyalarini shakllantirishda ham yordam beradi.

Yana bir muhim toifa - bu ongsiz ongni (ongosti) chuqurroq o'rganadigan proyektiv usullar [8] bo'lib, bunda odamlar o'z fikrlari va his-tuyg'ularini noaniq stimullarda aks ettiradilar. Ushbu usullar asosan motivlar, qo'rquvlar va mojarolarni ochishga imkon beradi. Proyektiv baholash inson psixologiyasining murakkabligini ta'kidlab, insonning hissiy va kognitiv landshaftini nozik tushunishga ilhomlantiradi.

Bundan tashqari, kuzatish usullari va sifatli intervyular [22] psixodiagnostika doirasida muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Tabiiy yoki boshqariladigan sharoitlarda to'g'ridan-to'g'ri kuzatish xatti-harakatlar va o'zaro ta'sirlar haqida kontekstga boy ma'lumotlarni taqdim etishi mumkin, bu esa amaliyotchilarga ruhiy salomatlik natijalariga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan naqshlarni aniqlash imkonini beradi. Aksincha, yarim tizimli intervyular mijozlar o'z tajribalarini ifodalashlari mumkin bo'lgan dialogni rivojlantiradi va yanada yaxlit baholashga yordam beradi. Bu turli xil psixodiagnostika turlari birgalikda psixologik baholashning murakkabligini ta'kidlaydi va ruhiy salomatlikni aniq o'lchash va qo'llab-quvvatlash uchun mos usulni tanlash muhimligini ko'rsatadi.

Psixodiagnostika usullari, psixologik holat va xususiyatlarni baholash uchun bir qator texnika va metodologiyalarni o'z ichiga oladi. Ushbu usullar nafaqat individual psixologik profilarni aniq aniqlashga yordam beradi, balki boshqaruv amaliyotining umumiy samaradorligiga ham hissa qo'shadi. Mashhur metodlar orasida proyektiv testlar, shaxsni obyektiv baholash va xulq-atvorni kuzatish mavjud bo'lib, ularning har biri ish joyidagi inson xatti-harakatlarining murakkabligi haqida o'ziga xos tushunchalarni taqdim etadi.

Proyektiv testlarda shaxslar o'zlarining his-tuyg'ularini, istaklarini va ziddiyatlarini noaniq stimullarga ko'rsatadilar. Bu jarayon to'g'ridan-to'g'ri so'roq qilish orqali erishib bo'lmaydigan asosiy motivatsiyalar va shaxsiyat tuzilmalarini ochib berishi mumkin. Baholovchilar xodimlarni tanlash, rivojlantirish va nizolarni hal qilish bo'yicha qaror qabul qilish jarayonlarida yetakchilik uchun qimmatli ma'lumotlarni taqdim etib, keng qamrovli psixologik profilarni yaratish uchun ushbu testlarga javoblarni sharhlaydilar.

Bundan farqli o'laroq, shaxsni obyektiv baholash shaxsiy xususiyatlarni baholash uchun standartlashtirilgan ko'rsatkichlarni ta'kid qiladi [7]. Ushbu testlar statistik tahlil qilinishi mumkin bo'lgan miqdoriy ma'lumotlarni ishlab chiqaradi, bu rahbarlarga jamoa dinamikasi, muvofiqlik va aralashuvning potensial sohalari bo'yicha ongli qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Xulq-atvorni kuzatish usullarining integratsiyasi shaxslararo o'zaro ta'sirlar va tashkiliy madaniyatni real vaqt rejimida tahlil qilish imkonini berib, ushbu baholashlarni yanada to'ldiradi. Xodimlarni turli kontekstlarda kuzatish orqali tashkilot rahbarlari jamoa ishiga, ishdan qoniqishga va umumiy samaradorlikka ta'sir qilishi mumkin bo'lgan xatti-harakatlar modellari aniqlashlari mumkin.

Boshqaruvda psixodiagnostika usullarini qo'llash nafaqat individual psixologik moyilliklarni tushunishni kuchaytiradi, balki sog'lom ish muhitini ta'minlash uchun asos yaratadi. Tizimli baholash va tahlil qilish orqali tashkilotlar ishchi kuchining psixologik ehtiyojlarini qondiradigan maqsadli strategiyalarni ishlab chiqishi mumkin [9]. Oxir oqibat, ushbu diagnostika usullarini mohirona qo'llash rahbarlarga xodimlarning farovonligini oshiradigan va tashkilot samaradorligini optimallashtiradigan ma'lumotlarga asoslangan qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Umuman olganda, psixologik diagnostika yordamida shaxsiy holat va muammolarni aniqlashda foydalaniladigan vositalar, zamonaviy psixologiya va boshqaruv sohasida muhim ahamiyatga ega deyishimiz mumkin. Ushbu usullar, asosan, turli xil testlar, anketalar, shuningdek, boshqaruv tizimlarida rahbar yoki xodimlarning psixologik holatini baholash uchun maxsus ishlab chiqilgan metodlar hisoblanadi. Psixodiagnostik metodlar va metodologiyalar, shaxsiy va ijtimoiy faoliyatni chuqur o'rganishga imkon beradigan amaliy imkoniyatlar yaratadi [9]. Ushbu vositalar tadqiqotchilarga va amaliyotchilarga muayyan nuqtai nazardan, masalan, ish motivatsiyasi, stress darajasi yoki ijtimoiy munosabatlar kontekstida rahbar va xodimlarning psixologik ahvolini baholashda foydalanish imkoniyatini beradi.

Psixodiagnostika natijalari, psixologik testlar va boshqa diagnostik usullar yordamida olingan ma'lumotlarni ifodalaydi, shuningdek, shaxsiy, emosional va intellektual holatlarni baholashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu natijalar, odatda, insonning psixologik portretini shakllantiradi va uning shaxsiyati, xulq-atvoridagi o'zgarishlar va muammolarni aniqlashda qo'llaniladi.

Psixodiagnostika tizimi, inson psixikasini o'rganish va baholash uchun mo'ljallangan birlashgan metodlarni ifodalaydi, ushbu tizim, o'z navbatida, ko'plab psixologik nazariyalar va amaliyotlardan foydalanadi, lekin muammolarni aniqlash jarayoni o'zining murakkab tabiati bilan bog'liq [5]. Psixodiagnostika o'z ichiga olgan usullar va metodologiyalar, qiyin axborotlarni qayta ishlash, baholash metodlari, va individual farqlarni inobatga olish bilan bog'liq muammolarni hal qilishga intiladi.

Mavjud muammolar, asosan, psixodiagnostika metodlarining validligi va ishonchligida yuzaga keladi. Validlik – o'lchovning haqiqatan ham o'lchashni niyat qilgan fazani aniqlash darajasini bildiradi. Ko'pincha, psixometriyada qo'llaniladigan testlar va anketalar, individual va guruh xulq-atvorining umumiy ko'rinishini aks ettirishda qiyinchiliklarga duch keladi. Bu esa, shaxslarning psixologik holatlarini o'lchash va psixologik tavsiyalar berishda aniqlik yo'qotilishiga olib kelishi mumkin. Yarim tuzilgan intervyularda yoki kuzatuv usullarida ham, ruhiy holat va xulq-atvor o'rtasidagi bog'lanishlarni tahlil qilishda muammolar paydo bo'lishi mumkin.

Bundan tashqari, psixodiagnostika tizimi samaradorligini oshirish uchun, psixologlarning ta'limi va tayyorgarlik jarayonlarini takomillashtirish zarurati ham tug'iladi [6]. Zamonaviy texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt va statistik usullar (SPSS, ANOVA, Python, Excel), psixodiagnostik jarayonlarga integratsiyalashishi muhim ahamiyatga ega. Ushbu innovatsiyalar, ma'lumotlarni tahlil qilish va natijalarni ko'rib

chiqishda aniq va ishonchli yo'llarni taklif etishi mumkin, shuningdek, shaxsiy yondashuvlarni kuchaytiradi [3].

Umuman olganda, psixodiagnostika tizimidagi muammolarni hal qilish, ta'lim tizimini, metodologiyalarni va amaliyotni o'zaro bog'lashi zarur. Faqat shunda, psixologik xulosalar va tavsiyalar samarali va to'g'ri bo'lishini ta'minlash mumkin. Psixodiagnostik muammolarni o'z ichiga olgan chuqur tahlil, ilgariqlash va yangi yondashuvlarni ilgari surishga yordam beradi, bu esa o'z navbatida, rahbar va xodimlar o'rtasida psixologik sog'lom muhitni va tashkilot samaradorligini yaxshilashga imkon yaratadi.

Xulosa va takliflar. Psixodiagnostika jarayonida qo'llaniladigan usullar, masalan, anketalar, intervyu va standartlashtirilgan testlar, har bir shaxsning individual xususiyatlarini va ularning amaliy hayotga qanday ta'sir ko'rsatishini o'rganishga yordam beradi. Natijalar shaxsiy muammolarni aniqlashdan tashqari, professional faoliyat ko'rsatkichlarini ham baholashda muhimdir. Misol uchun, ish joyidagi stress, jamoa ichidagi munosabatlar yoki liderlik qobiliyatlarini kabi omillar psixodiagnostika orqali aniq ko'rinishga ega bo'lishi mumkin. Bu jarayon, ayniqsa, korxona boshqaruvida, psixologik salomatlik va ish samaradorligi o'rtasidagi bog'liqlikni tushunishga yordam beradi. Natijalar, nafaqat individual rivojlanish, balki tashkilotning umumiy psixologik muhitini yaxshilashda ham muhim ahamiyatga ega. Bundan tashqari, psixodiagnostika natijalari ko'pincha, individual treninglar yoki rivojlanish dasturlarini yaratishda asosiy manba sifatida xizmat qiladi. Bunda, natijalar yordamida aniqlangan muammolar va ehtiyojlar asosida muayyan strategiyalar ishlab chiqiladi hamda shaxsga mos yondashuvlar tavsiya etiladi. Shu orqali, psixodiagnostika nafaqat baholash, balki shaxsni rivojlantirish va uning psixologik holatini yaxshilashda faol vosita sifatida xizmat qiladi. Natijada, psixodiagnostika natijalari zamonaviy boshqaruv tizimlarida muhim o'rin tutishi, inson omilini kiritish va rivojlantirishda yangi imkoniyatlar ochishi mumkin.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 04.10.2024 yildagi 629-son <https://lex.uz/ru/docs/7131978>
2. Xaydarov F.I., N.I.Xalilova., Umumiy psixologiya (darslik) - T.: 2010. -321 b.
3. Maxmudov I.I., J.Qoraboyev Psixodiagnostik ekspert tizimi – Akademiya, T – 2014. - 104-b.
4. Maxmudov I.I., J.Qoraboyev Rahbar shaxs psixodiagnostikasi – Akademiya, T:– 2013. - 118-b.
5. Otamuratov R., Toshbekov H. Psixologik xizmat sohasidagi muammolar va yechimlar //Журнал Педагогики и психологии в современном образовании. – 2024. – Т. 4. – №. 2. – С. 16-22.
6. Rasulov A.I. Psixodiagnostika. O'quv metodik qo'llanma. – T.: 2010.
7. Rasulov A.I. Psixodiagnostika: Shaxsning o'rganish metodlari va metodikalari / Monografiya – T: 2019 y. – 199 b.
8. S.X. Jalilova, N.A. G'avibova. Umumiy psixodiagnostika. -T.: «Fan va texnologiya», 2018, 260 b.
9. Фетискин Н.П., Козлов В.В., Мануйлов Г.М. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М. Изд-во Института Психотерапии. 2002 – 337 с.
10. Хайитов, О.Э. (2020). Моделирование психологической компетентности руководителя: концептуальный эмпирический анализ. Academic Research in Educational Sciences, 1 (3), 526–540.